

Posudek na rigorózní práci Tomáše Váni „Jazyk a totalitarismus“.

Budiž předem a stručně řečeno, že rigorózní práce pana Váni jistě splňuje nároky kladené na rigorózní práce a lze ji tudíž, podle mého mínění, doporučit k obhajobě. Pracuje s rozsáhlou odbornou literaturou a její formulace jsou většinou na velmi dobré úrovni. Zároveň je ovšem možné konstatovat, že ne všem úskalím se autorovi zdařilo vyhnout zcela bez šrámů. Problémem už je zvolené téma – je tak rozsáhlé a mezioborové, že by vydalo na několik rigorózních prací. Autor se do zpracování pustil optimisticky i v naprosté důvěře v citovanou literaturu a to v takové míře, že kdybych měl konstatovat největší slabinu jeho práce, řekl bych, že je to značná míra absence analytické skeptičnosti. Tento neskeptický postoj pak tu a tam autora dovádí až k vážným formulacím úplných banalit a někdy také kuriozit, jako je třeba historický exkurz v poznámce č. 213 (příčemž záměnu Ludvíka XVI. za Ludvíka XIV. samozřejmě považuji za pouhý překlep. Analogicky by se mohlo říci, že Zikmund prohrál na Vítkově, protože neměl dost informací o tíze Žižkova palcátu. Ostatně za banalitu dlužno považovat už autorovo dovolávání se nutnosti sémantické očisty ve společenských vědách včetně politologie, „nezbytnosti exaktního terminologického vymezení“. A to dnes, 40 let po smrti Leo Strausse, který té očistě bez výsledku věnoval značnou část svého díla. Proč to nejde by stálo za samostatnou úvahu, ostatně bude-li k dispozici definici třeba demokracie, o čem budou politologové psát? Taková „exaktnost“ je možná jakýmsi sněním některých nezodpovědných politologů či sociologů, jenže přinejmenším od časů Diltheyových je známo, že „exaktnost“ do společenských věd nepatří. S realitou ostatně nemá mnoho společného ani autorovo tíhnutí k dichotomiím a vůbec podivným vymezení (,,s myšlenkou úzkého vztahu mezi rozvojem technologie a vývojem společnosti přišla mezi prvními Torontská škola“). Budiž, jenže ten vztah tušil už císař a říšský sněm na konci 17. století ve zdůvodnění zákazu používat vodní mlýny při výrobě provazů, o Marxovi, Weberovi a dalších ani nemluvě.

Rozpaky mně působí rovněž autorova citační „metoda“. Někde nabízí doslova citační smršť, jejíž funkčnost není zcela jasná a která může i vzbuzovat podezření, zda je citována literatura vskutku prostudovaná (viz s. 20), na druhé straně si autor svou pozici usnadňuje téměř po způsobu práce

bakalářské. Například se zmiňuje o pojetí totalitarismu u Vladimíra Čermáka, ale vzít si jeho běžně dostupnou knihu do ruky se nepochopitelně ostýchal a tak cituje podle knihy Blanky Říchové. Tento způsob se v jeho práci objevuje mnohokrát, podobný osud potkal dokonce i Talcotta Parsonse, Arona a další významné myslitele, u nichž bych předpokládal, že je autor rigorózní práce prostudoval. Mimochodem – dobře si projít první díl Čermákova díla Otázka demokracie by bylo autorovi rozhodně k užítku, podobně jako prostudování hesla „totalitarismus“ v šestém dílu velkolepého slovníku politicko-sociálního jazyka *Geschichtliche Grundbegriffe*. Pokud nejde o mé přehlédnutí, pak jsem s nemalým překvapením zjistil, že ačkoliv autor často píše o komunikaci, velké Habermasovo dílo jakoby pro něj neexistovalo. Někde jsou omyly či nepřesnosti pouhé bezvýznamné maličkosti, jinde mohou až zářet (např. mluvit o Nietzscheově „státní teorii“ /s. 37/ je troufalé). A ještě maličkost – funkčnosti některých poznámek nerozumím, proč poznámky jako příkladně č. 242 nejsou přímo součástí textu?

Co se týče samotné autorovy charakteristiky a následné příkladové analýzy totalitního jazyka Rudého práva, neshledávám ji nijak zvlášť zdařilou a přesvědčivou (na rozdíl od např. Fideliusovy disidentské studie). A navíc - k obdobným „výsledkům“ by se patrně dospělo také obdobnou analýzou např. výlevů Bushovy administrativy. Stranou raději ponechávám i světový totalitarismus už z principu pokleslých masových médií.

Na závěr připomínám, že jsem úroveň práce zhodnotil hned v první větě tohoto svého posudku a pak už jsem se soustředil na několik bodů, které považuji za sporné. Navíc jsem pravděpodobně přehlédl některé další klady práce vzhledem ke svému nezvladatelnému tíhnutí k hermeneutickému chápání jazyka, v němž jazyk primárně (a možná zásadně) není „instrumentem komunikace“, nýbrž porozuměním světu.

30.III. 2012

doc. dr. Jan P. Kučera